

posebno razsežnost našega zahodnega narodnostnega prostora, kar v slovenistiki ni ravno pogost pojav.

Ko Lojzka Bratuž predstavljeno in analizirano gradivo vrednoti, skuša uokviriti ugotovitve z novjšimi tezami **Brede Pogorelec** ter opozarja na različno stopnjo moči izročila knjižnega jezika glede na to, ali poteka sporazumevanje pisno ali ustno, saj so se uporabniki ravnali po načelu: *Scribamus more genis, loquamur more regionis*. Attemsove pridige kot zapis (oziroma priprava) govornega nastopa ne morejo obiti te zakonitosti, kar postavlja pred raziskovalce jezikovne podobe njegove slovenščine pomembna in težavna vprašanja. Dodaten pomen pa dobijo slovenske pridige goriškega škofa ob tezi, da imamo v drugi polovici osemnajstega stoletja opraviti z več pokrajinskimi tipi slovenskega knjižnega jezika. V luči teh tez bi bile Attemsove slovenske pridige prva jasneje do-

ločljiva artikulacija zahodnega tipa slovenskega knjižnega jezika.

Objava Attemsovih slovenskih pridig zaokroža podobo položaja in razširjenosti slovenščine med različnimi plastmi in v različnih sociolingvističnih položajih na zahodnem robu slovenskega prostora, to je na narodnostno mešanem območju, ki se razteza od Trsta prek Krasa, Goriške, Beneške Slovenije in Režije do Kanalske doline in na katerem so poleg slovenskega ter italijanskega prebivalstva navzoči tudi Furlani; goriški nadškof jih je enakovredno upošteval, avtorica pa je to razsežnost pozorno pritegnila v svojo raziskavo. Podoba položaja slovenščine pa se nam ob tržaških Plemiških pismih ter beneškoslovenskem folklornem gradivu Jana Baudouina de Courtenaya izpolnjuje tudi s slovenskimi pridigami prvega goriškega nadškofa.

Zoltan Jan

Filozofska fakulteta v Trstu

Tehniški srednješolski center v Novi Gorici

Pretnarjevi prevodi Learovih limerikov

**Tone Pretnar: Veter davnih vrtnic. Antologija pesniških prevodov
1964-1993. Ljubljana 1993. Ur. Niko Jež in Peter Svetina.**

Postumni zbornik Pretnarjevih pesniških prevodov spada med redkeje antologije, ki imajo za temeljno zbirno merilo delo posameznega prevajalca, ne pa izhodiščne literature, izbranega zgodovinsko-stilnega obdobja, posameznega pisca izvirkov, izbrane pesniške oblike, enovite tematike ali česa podobnega. Z vidika teh skupnih imenovalcev je prevajalčevo zbrano delo videti bolj heterogeno, zato pa razločneje pokaže njegovo

posebno osebno obzorje, znanje, domiselnost in okus — vse tisto, kar bralcu prevodov navadno zasenčujejo pisci izvirkov.

Tone Pretnar se v *Vetru davnih vrtnic* predstavlja kot specialist za najzahtevnejše področje književnega prevajanja — za prevajanje vezane poezije na visoki umetniški ravni. Za prvi vtis o tehtnosti knjige poskrbi že njen obseg z okrog 500 besedili. Sistematično urejeno kazalo opozarja na njihovo raznovrstnost in kaže Pretnarja

kot mnogostranskega, izobraženega literarnega posrednika oblikovno in tematsko različnih pesmi številnih piscev iz različnih, večinoma novjših obdobij in različnih, vendar večinoma slovanskih književnosti. Očitno so ga bolj od novih verzij že prevedenih del in izboljšav starejših prevodov, s čimer se ukvarja precej sodobnih slovenskih prevajalcev, zanimale novosti in je zato prevajal predvsem pri nas še neznane, artistično zahtevne, resne in lahkotne, otožne in hudomušne pesnike.

Med hudomušno ironično spada v angleško govorčnem svetu zelo priljubljeni utemeljitelj »nesmiselne« literature Edward Lear s svojim značilnim limerikom. To je kratka, zgoščena, igriva, vendar že za pisca — in tem manj za prevajalca — nič kaj preprosta pesniška oblika, po variiranih ponovitvah in tehnični zahtevnosti podobna pri nas bolj znanemu, malo daljšemu trioletu. Iz Learove *Knjige nesmisla* (A Book of Nonsense, 1846), ki obsega 112 ilustriranih limerikov, jih je Pretnar v zrelem življenjskem in prevajalskem obdobju prevedel 21. Dobro polovico (11) jih je l. 1987 objavil, slabo polovico (10) pa obdržal v rokopisu, tako da so v postumni antologiji kot celota objavljeni prvič, vendar brez Learovih ali kakšnih drugih ilustracij.* Značilnosti te male antologije v antologiji, ki jo dopolnjuje še nekaj limerikov drugih avtorjev, seveda ne morejo povedati vsega o Pretnarjevi prevajalski metodi, nekaj pa vendarle. Revialna presoja knjige, ki obsega stotine besedil, se mora vsekakor omejiti, saj bi celoto lahko analitično predstavila kvečjemu monografska obdelava, ki pa bi po obsegu najbrž prekosila *Veter davnih vrtnic*.

Learov limerik je — tako kakor limerik sploh — nekakšna verzificirana šala, tj. zgoščeno, le s

kakšnim pridevnikom, ki označuje glavno osebo, komentirano poročilce o kaki nenavadnosti — telesni posebnosti, dogajanju ali človeškem ravnanju — povedano v štirih krajših, navadno daktilskih, skladijsko zaokroženih rimanih verzih, ki skupaj obsegajo okrog 40 zlogov, pogosto še manj, in še med temi se jih skoraj petina ponovi. Rimi sta v limeriku dve: prva, končna, navadno ženska (aaa), se pojavi trikrat in povezuje prvi, drugi in zadnji verz, pri čemer v zadnjem ni nova, saj se ponovi celotna rimana beseda iz prvega; druga, navadno moška (BB), se pojavi dvakrat kot notranja v tretjem, nekoliko daljšem verzu. Poleg teh stalnic ima Learov limerik vedno enak začetek, ki obsega besedi *There was*, tj. *bil(a) je*, in skoraj vedno se nekoliko variirani prvi verz ponovi kot zadnji. V to ponovitev, ki limerik vsebinsko in oblikovno zaokroža, je zajeta navedba konkretnega, z zemljepisnim imenom ali s splošnejšo zemljepisno oznako iz našega realnega sveta označenega kraja dogajanja, in prav zemljepisno ime ali pojem kot končna beseda prvega in zadnjega verza večinoma določi prevladujočo rimo (a), ji da pečat nenavadnosti, ki je limerikova temeljna lastnost, poleg tega pa označi krajevno pripadnost osebe, nosilca dogajanja; prvič je omenjena v prvem, drugič pa v zadnjem verzu.

Stalni osebi Learovih limerikov sta človeška tipa, ki sta na videz kontrastni, a notranje sorodni si različici: starec (ali starka) in mladenka. Pogosto nastopita skupaj in tako še prepričljiveje utemeljujeta nadaljnje 'nesmiselno' dogajanje, saj starce in mladino človeška izkušnja in književno, posebno komedijsko izročilo nenehno povezujeta s čudaškostjo, nepreračunljivostjo in nagnjenostjo k nerazumnemu pretiravanju. Izrecno navedeni lastnosti Learovih oseb

* Pretnar je Learove limerike prevajal kot samostojne, neodvisne enote, ne glede na piševo razvrstitev v *A book of Nonsense*, ki jo je povzel tudi urednik Holbrook Jackson v ponatisu (*The Complete Nonsense of Edward Lear*, London — Boston 1990¹⁹). Razvrščenost prevodov in izvirnikov kaže naslednja preglednica: v njej P pomeni Pretnar, številki za tem sta zapovrsna številka limerika v Pretnarjevem izboru in stran natisa v *Vetru davnih vrtnic*; črka L za dvopičjem pomeni Lear, za njo sta zapovrsna številka limerika v Learovi zbirci in stran, na kateri je Learov limerik natisnjen v Jacksonovi izdaji.

P 1, str. 360: L 111, str. 58
P 2, str. 360: L 16, str. 10
P 3, str. 360: L 40, str. 22
P 4, str. 360: L 17, str. 11
P 5, str. 361: L 52, str. 28
P 6, str. 361: L 13, str. 9
P 7, str. 361: L 39, str. 24
P 8, str. 361: L 55, str. 30
P 9, str. 361: L 4, str. 4
P 10, str. 362: L 51, str. 28
P 11, str. 362: L 59, str. 32

P 12, str. 362: L 3, str. 4
P 13, str. 362: L 74, str. 39
P 14, str. 363: L 57, str. 31
P 15, str. 363: L 67, str. 36
P 16, str. 363: L 6, str. 5
P 17, str. 363: L 46, str. 25
P 18, str. 363: L 30, str. 17
P 19, str. 364: L 31, str. 18
P 20, str. 364: L 38, str. 21
P 21, str. 364: L 68, str. 36

sta torej starost ali mladost, izraženi s pridevniki *star/a* (*old*) in *mlad/a* (*young*), ter pripadnost moškemu ali ženskemu spolu. Pretnarjevi prevodi spolsko zaznamovanost dosledno upoštevajo, medtem ko omembo starosti pogosto opuščajo. S tem namesto dveh, na štiri načine imenovanih stalnih oseb uvajajo precej več različno imenovanih, čeprav smiselno še vedno dovolj sorodnih. Learove štiri ustaljene oznake Pretnar v svojih 21 prevodih prevaja z osmimi različicami (številke v oklepaju označujejo pogostost rabe v sklopu 21 zajetih limerikov):

Lear:	Pretnar:
<i>Old man</i> (14)	<i>starec</i> (4), <i>starček</i> (2), <i>mož</i> (5), <i>možak</i> (2), <i>človek</i> (1)
<i>old person</i> (2)	<i>mož(1)</i> , <i>starejši človek</i> (1)
<i>young Lady</i> (4)	<i>punca</i> (2), <i>deklica</i> (2)
<i>young person</i> (1)	<i>deklica</i> (1)

V zadnjem verzu Lear pridevnik *star* (*old*) včasih opusti, pravzaprav zamenja s kakšno drugo oznako, tako da starčka iz prvega verza spremeni v nesrečneža (*that unfortunate Man*, *that dolorous Man*), čudaka (*that whimsical Man*), posebneža (*that remarkable Man*), medtem ko Pretnar svojo oznako osebe iz prvega verza dosledneje povzema, tj. ponovi v zadnjem in s tem izraziteje ohranja kompozicijsko sklenjenost posameznega limerika.

Na drugi strani se Pretnarjevi prevodi odpo-vedujejo stalni uvodni sintagmi, ki v izvirniku s svojo nespremenljivostjo ustvarja pričakovanje ustaljene oblike z ustaljenimi prvinami, predvsem pa nenavadne, nešablonske vsebine. Ima torej vrednost napovedi, ki je sama po sebi vsebinsko prazna, na videz nepomembna in zato za prevajalca dozdevno zlahka pogrešljiva. Sporoča namreč, da je nekdo nekje bil ali počel v neki nedoločeni preteklosti — vseeno kdaj. Learov dosledni *There was* Pretnar prevaja z 11 različnimi variantami, med katerimi se komaj osemkrat ponovi ustrezni *bil(a) je* v pretekliku in trikrat ohlapnejši *je en(a)* v sedanjiku.

Časovni nedoločeni limerika nasprotna je že omenjena krajevna določenost. Lear vedno pove, od kod so njegovi smešni, zmešani, zmedeni, nesrečni starčki in mladeni — iz katere države, dežele, otoka, polotoka, mesta ali vasi, dejansko obstoječe v realnem svetu, ali iz katerega splošneje označenega dela sveta, npr. nebesne strani (vzhod, zahod, sever, jug) ali

neimenovane obale, rta ali česa podobnega. Prizorišča Learovih limerikov niso omejena na posamezno državo ali pokrajino, in to daje njegovemu nesmislu univerzalni, kozmopolitsko eksotični pomen, ki pa ni tudi brez zakotno provincialnega nadiha, saj se marsikateri nesmisel dogaja v kakem manjšem, drugod neznanim britanskem kraju. — Pretnar je krajevno določenost kot limerikovo stalnico povzel, krajev, ki jih navaja Lear, pa večinoma ne: svoje poslovenjene limerike je skoraj zmerom prestavil v slovenske kraje, ki jih Lear nikjer ne navaja, in jim tako dal prevladujočo konotacijo domačnosti in krajevno-nacionalne zaznamovanosti. Med 21 limeriki je kraj dogajanja preveden oziroma ustrezno naveden le dvakrat (*North : Sever, Bohemia : Češka*), *Peru* je nadomeščen z nedoločnim *od kod že neki*, *Tring* z dalmatinskim *Pločami*, vse drugo pa s slovenskimi mesti, vasi in manj znanimi kottički: *Norway* (Norveška) s *Podpečjo*, *Portugal* (Portugalska) s *Piranom*, *Moldavia* z *Velenjem*, *Apulia* s *Celjem*, *Quebec* s *Tratami*, *Cape Horn* z *Dolgimi njivami*, *Corfu* (Krf) s *Sevnico*, *Rhodes* (Rodos) z *Vrtačami*, *Smyrna* s *Kalom*, *Bute* z *Domžalami*, *Kilkenny* s *Tržičem*, *Whitehaven* z *Zvirčani*.

Spremenjanje oz. poslovenitev kraja dogajanja pa Pretnarju omogoča smiselni prevod Learove vsebinsko pomembne besede, ki se mora rimati na krajevno ime. Npr. *Buteflute* = *Domžal/piščal*; *Moldavia/behaviour* = *Velenja/vedenja*; *Kilkenny/penny* = *Tržičal/beliča*; *Rhodes/toads* = *Vrtačik/rastač*; *Corfu/should do* = *Sevnice/počne*; *Whitehaven/raven* = *Zvirčan/vran*; *Cape Horn/ born* = *Dolgih njiv/rodil*; *Tring/ring* = *Ploč/ obroč*; *Smyrna/burn her* = *Kalal/sežgala*; *North/broth* = *Sevnica/močnika*; *Quebec/neck* = *Trat/vrat*.

Iz navedenega je videti, da niti Learove niti Pretnarjeve rime niso vedno pravilne, čiste, temveč večkrat le približne, oprte bolj na vzorce ljudskega kakor umetnega pesniškega izročila, nerodne, toda prav zato smešne. Shema končnih rim aaBBa prevladuje, ni pa brez odmikov oziroma različic niti pri Learu niti pri Pretnarju. Tako npr. namesto trojne rime, v kateri je dvakrat navedeno krajevno ime, Lear včasih zapiše rimo iz dveh ali treh zemljepisnih besed; Pretnar se tega navadno drži, včasih pa Learovo zemljepisno rimo tudi na svojo pest zamenja z nezemljepisno, npr.:

Lear:
nose/repose/nose
nose/suppose/nose
rocks/box/box
eyes/size/surprise
Peru/stew/Peru

Pretnar:
tako/sedaj/tako
mož/boš/mož
gorol/ženolne bo
oči/moči/hiti
neki/peki/neki

L: *But a laudable cook, fished him out with a hook*
12 zlogov

P: *Kuharica pametna
s trnkom ga izbežlja*
7+7=14 zlogov

L: *Till one day, to his grief, she married a thief,*
11 zlogov

P: *Toda, joj, kar naenkrat
z njo se je poročil tat*
7+7=14 zlogov

Če se ponudi priložnost za poenoteno ali dodatno, četudi nepravilno rimo ali asonanco, jo Pretnar izrabi — namesto Learove AABBA uvede npr. a(aaa)a, namesto AAbBa pa aaB(b)Ba:

Lear: *North/broth/cook/hook/North*

Pretnar: *Severa/močnika/pametna/izbežlja/Severa*

Lear: *Pertul/stew/mistake/bake/Peru*

Pretnar: *neki/peki/testal/ponevedoma/moža — neki*

Lear se s humornimi nameni le posredno izmika okvirom knjižnega jezika, predvsem z rimami, za katere je potrebna pogovorna izgovorjava pravilno zapisanih besed. Pretnar prevodom dodaja humornost neposredneje z rabo pogovornih izrazov, večinoma zapisanih v knjižni slovenščini npr. *enkrat, naenkrat, en (starec), ena (punca), vižice, izbežlja*.

Tudi grafično so Pretnarjevi prevodi urejeni malo drugače kako Learovi izvorniki, vendar prevajalec pri tem ni ravnal samovoljno. Povzel je namreč različico, ki v angleškem izročilu limerika celo prevladuje: Learovo neenakomerno štirivrstičnico, v kateri je tretji verz z notranjo rimo daljši od drugih treh, zapisuje kot petvrstičnico, v kateri je dolžina verzov enakomernjša, vse rime pa so končne. Zaradi tega celotna dolžina limerika ni bistveno spremenjena, čeprav navadno Pretnar potrebuje za isto vsebino nekaj zlogov več od Leara. Npr:

Pretnarjevi prevodi Learovih limerikov torej ni so učenjaški, pikolovsko natančni in zato težko razumljivi in izumetničeni, temveč gladki, sproščeni in domiselni, čeprav se izvornika včasih drži le približno. Verzna oblika in lahkotna, včasih izzivalno šaljiva, 'nesmiselna' vsebinska usmerjenost limerika in njegov skrbno izdelani, čeprav včasih šepavo učinkujoči verz s spremenljivim ritmom nedvomno ostajata razpoznavna kljub pesniškim svoboščinam, tj. pogosti rabi posrednih prevajalskih metod, in zavestnim vsebinskim odklikom. Ti so pri verzni prevodih sploh neizogibni, saj vseh oblikovnih in vsebinskih prvin izvornika v drugem jeziku pač ni mogoče natančno obnoviti. Pretnar ohranja izvornikov verzni ustroj in razvrstitev rim, povzema preskoke iz knjižnega jezika v pogovorni, opušča pa stalno uvodno sintagmo, zmerno variira dolžino verza in označevanje stalnih oseb, medtem ko kraj dogajanja večinoma samovoljno prestavlja v slovensko okolje. S tem akulturacijskim posegom nadaljuje izročilo prevajanja angleške nesmiselne poezije, ki jo je pri nas najizraziteje uveljavil Bogo Pregelj v svojem prevodu Carrollove *Alice v Deveti deželi* (1951) in jo poznajo tudi drugod.**

Majda Stanovnik
ZRC SAZU, Ljubljana

** Za zgled opisanih razmerij med izvornikom in prevodom prim. L 40 in P 3:

*There was a Young Lady of Bute,
Who played on a silver-gilt flute;
She played several jigs, to her uncle's white pigs,
That amusing Young Lady of Bute.*

*Je ena punca iz Domžal
igra na srebrno piščal
vižice zmeraj vesele
za stričeve prašičke bele.
Ta smešna punca iz Domžal.*